

Konfrontace ctnostného a neřestného životního stylu

Roman Cardal

9. apríla 2024 † Spoločnosť † CZ, Filozofia

predchádzajúce časti:

Kritické miesto rozchodu životných cest

Ne?est jako životní pr?vodkyn?

Vystoupení Ctnosti

Nabídka Neřesti, učiněná Héraklovi, dozněla, a nyní se může slova ujmout Ctnost. Její řeč zní radikálně odlišně. Projev Neřesti byl *stejně klamavý* jako její vnější zjev. To dává Ctnost Héraklovi také ihned najevo:

„Nebudu tě klamat krásnými řečmi o rozkoších, ale podle pravdy ti vyložím, jak bohové všechno zařídili. Z toho, co je dobré a krásné, nedali bohové lidem nic bez námahy a starosti.“

Dnešní čtenář může být rušen polyteistickou vírou, která je autoru textu vlastní. Ve skutečnosti by ho to však nemělo vyvádět z míry. Nepředstavuje totiž podstatný moment výkladu. Nejdůležitější je na něm *jeho etická perspektiva*, díky níž se posuzuje, jaké prostředky mohou člověka dovést k životní naplněnosti (štěstí) a jaké nikoliv.

Veronese, Alegória volby Herakla medzi Nerestou a Cnosťou

zdroj: wikimedia commons

Ctnost, personifikovaná púvabnou ženou, vyjmenovává různé důležité oblasti lidského života a dodává, že mladý člověk v nich bez výrazného vlastního přičinění nemůže počítat s žádným trvalejším úspěchem. Na prvním místě zmiňuje vztah člověka k *božské sféře* a požaduje, aby vůči ní zaujal postoj *úcty*. Bez něj se

totiž vystavuje nebezpečí bezbožnosti, od níž si nelze slibovat nic dobrého. Na druhém místě mluví o *přátelích*. Vyzývá Hérakla k úplnému opaku toho, k čemu ho vybízela Neřest. Namísto parazitického využívání jimi udílených benefitů klade důraz na to, aby jim sám Hérakles *aktivně prokazoval dobro*. Bez takové investice se totiž žádný přátelský poměr dlouho neudrží. Zmíněn je i způsob chování *k širší společnosti spoluobčanů*. Ani tady nekyne nic dobrého z čistě pasivního přístupu. Héraklovi je sděleno, že má být *druhým užitečný*, a pak může rozumně doufat, že obdrží nějaká dobrodiní i od nich.

Bez zmínky nezůstává ani *zdroj obživy* a hlavní zásada zní, že „bez práce nejsou koláče“. Plody z půdy a užitek z chovu dobytka jsou výsledkem *namáhavé a kvalifikované práce*. Tyto a další prospěšné věci je však třeba také *umět bránit*, a to se neobejde bez osvojení si válečnického umění. Na závěr této krátké promluvy pak Ctnost poznamenává: „*Chceš-li být fyzicky silný, musíš si zvykat na to, jak své tělo podřídíš rozumu, a musíš je otužovat námahami a potem.*“

Reakce Neřesti a její kritika ze strany Ctnosti

Ctnost tedy nenabízí žádnou pohodlnou a krátkou cestu k Héraklovu štěstí. A právě proto využívá v tuto kritickou chvíli Neřest svoji příležitost a obrací se na Hérakla s nadějí, že je z proslovu Ctnosti vyděšen a že je na vážkách kvůli obtížím, jež mu byly bez jakéhokoliv přikrašlování vyjeveny jako *nutná daň za dosažení posledního životního cíle*. Znovu tedy apeluje na rozhodujícího se mladíka: nedej na tyto řeči, „*já tě dovedu ke štěstí cestou snadnou a krátkou*“.

Ctnost se však nenechá zatlačit do defenzivy a přikračuje k přímé konfrontaci s Neřestí. Její obvinění jsou velmi tvrdá a bylo by škoda, kdybychom čtenáře ochudili o doslovné znění její rozhořčené reakce:

„*Ty ubožačko, co ty máš dobrého? Jakou radost ze života znáš, když kvůli ní nechceš vůbec nic dělat? Ty nikdy nečekáš, až se v tobě probudí touha po nějakém požitku, ale přesyť se jimi dřív, než po nich zatoužíš, najíš se dřív, než máš hlad, a napiješ se dřív, než máš žízeň. Aby ti chutnalo jíst, uchyluješ se k různým kuchařským kouzlům, aby ti chutnalo pít, opatruješ si drahá vína a v létě běháš a sháníš sníh, aby se ti příjemně spalo. Nejenže si měkce steleš, ale dáváš si ještě lůžko na pružiny. Po spánku toužíš ne proto, že bys byla unavená prací, ale protože nemáš co na práci. Požitek lásky si vynucuješ dřív, než cítíš potřebu, je ti přitom dobrý každý prostředek a je ti také jedno, zda jsi s mužem nebo s ženou.*“

Neřest je tedy obviněna, že nesyťí, ale *přesyčuje*, což vede k tomu, že se v člověku *setře hranice* mezi přirozenou a nepřirozenou touhou a potřebou. Přesycení a nemírnost totiž posouvají práh touhy mimo jeho přirozenou lokaci, takže jakýkoli závan nedostatku je v nitru neřestného člověka pocítován jako *neodolatelné nutkání* a ihned se musí přikračovat k jeho eliminaci nasycením, které je však vzhledem k přirozené míře nutné hodnotit jako *nadměrnou saturaci*. Požitky přehlcený člověk se pak už nedokáže hluboce radovat z uspokojování svých přirozených potřeb, protože ty už nemají šanci se ozvat. Jsou pohřbeny pod nánosy předčasných a nadměrných ukojování rozjitřených choutek.

Lidé, kteří dlouhá léta žijí pod taktovkou svých nezvládnutých vášní a choutek, prodělávají postupný proces degradace, jež se od určitého okamžiku stává nevratným: „*Tví přítel*“, komentuje Ctnost působení Neřesti, „*jsou tělesně slabí, dokud jsou mladí, a slabého ducha, když zestárnou; vždyť byli v mládí vychováni a vykrmeni bez námahy a stárím procházejí s potížemi, jsou vyžilí... a těžce snáší svou současnou situaci. V mládí šli z rozkoše do rozkoše a na stáří si nechali všechno*

trápení.“

Závěrečná bilance neboli pohled za oponu Ctnosti

Základní problém samozřejmě spočívá v tom, jak se Hérakles, symbol mladého člověka na počátku své životní dráhy, po vystoupení Ctnosti a Neřesti a po jejich vzájemné konfrontaci, nakonec rozhodne a jaký styl existence si zvolí. Pokud by na jeho volbu měly vliv standardy, které v „lepších rodinách“ sloužily jako normy výchovy a které byly čerpány od dvou největších vychovatelů Řeků (Homéra a Hesioda), pak by dal s největší pravděpodobností přednost nabídce Ctnosti. Kdyby se ale po vzoru sofistů zamyslel *nad odůvodněností obou alternativ*, mohla by jeho volba dopadnout i zcela opačně.

Ctnost i Neřest předkládají v Héraklovi *stejný cíl* – blaženost v tomto pozemském životě – a rozcházejí se pouze v nabídce *prostředků*, jež k němu mají mladého eléva dovést. Konec pozemského putování člověka spadá v jedno s *jeho smrtí*, a kdo si to uvědomí, pochopí *relativnost* všech etických norem a hodnot. Ctnost se na konci svého výkladu této problematiky dotýká a popisuje úděl, který čeká její přátele po smrti:

„Když pak přijde jejich osudem určený konec, neleží bez úcty v zapomenutí, ale jejich památka žije po všechen čas dál v oslavných písních.“

Takové vyústění života je poněkud *depresivní* a vzhledem k etickému snažení, jež Ctnost po svých přátelích vyžaduje, i silně *demotivující*. Je-li lidská existence *bytím k smrti*, nemůže Ctnost v konfrontaci s Neřestí svoje požadavky obhájit. Vždyť lze žít paraziticky a nečestně, a přitom nebýt slabý a degradovaný způsobem, který Ctnost stavěla Héraklovi před oči. Egoistický a bezohledný člověk může klidně prožít svůj pozemský čas energicky a expanzivně v plné životní síle. Žádná mravní a mentální degradace ho nemusí sužovat. Je degradován *pouze mravně*, avšak to je vzhledem k jeho konečnému znicotnění *irelevantní*.

Ve slavném příběhu, o němž nás zpravuje Xenofón ve svém díle *Vzpomínky na Sokrata*, má tedy Ctnost nad Neřestí jen *zdánlivou převahu*. Jestliže se nedokáže odvolat ke *kritériu přirozeně dobrého života* a vypouští ze zřetele *život po smrti*, nemůže v konfrontaci s Neřestí obstát. Stejně jako ona zná jen *dobra příjemná a užitečná*, nikoli *dobra mravní*. I kdyby je však znala, ještě by neměla zcela vyhráno. Musela by totiž ještě upozornit na to, že je nutné konat ctnostné skutky *s dobrým úmyslem*. Neboť lze myslet situace, v nichž člověk nekoná dobro *pro něj samotné*, nýbrž kvůli sobě, třebaže to *navenek není nijak patrné*. Můžeme se svému okolí jevit jako *příkladní křesťané*, ale náš dobrý, konkrétními krásnými skutky opentlený život může být motivován touhou po obdivu druhých nebo třeba po postavení ve společnosti, v níž se takový způsob chování cení (např. v Církvi, kde lze takto postupovat v kariéře). Taková *pouze zdánlivá ctnost* je ve skutečnosti v režii neřesti.

Celý příběh, který jsme sledovali, je výrazem čistě *utilitaristické etiky*. V jejím rámci se žádná hodnota nemůže pojímat jako absolutní. Jistě, všechny strany se v ní patrně shodnou na tom, že *štěstí člověka jako jeho poslední cíl* nelze relativizovat, ale konečnost lidského bytí v posledku *maže všechny mravní rozdíly* mezi lidmi. *Červi v hrobě si pochutnají stejně dobře na mrtvole světce i zločince*. Taková etika nespĺňuje požadavek, kterého by se nikdy neměla vzdát.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/konfrontace-ctnostneho-a-nerestneho-zivotniho-stylu/>